

Prohászka - breviárium. (Összeállította: *Brisits Frigyes*. «Élet» kiadása.) Alighogy megpihent s elnémult «az örök élet vándora és énekese» (amint magát nevezni szerette): frissen hantolt sírjára a kegyelet koszorúi mellé egy műveinek s beszédeinek gyöngyeiből font koszorú is került. Oda került, pedig nem oda volt szánva. Rövid bevezetése — melyben a kis kötet egybeállítója mélyen és tömören jellemzi e breviárium gondolatainak megkapó gazdagságú forrását — még az élő Prohászkaról beszél, ennek homlokára kívánja irányítani a magyarság tekintetét, «erre a fénylő gondolat-földre, ahol nem tört össze semmi abból, amit a történelem kereszténynek és magyaroknak hitt és hirdetett». Bennünk most, a gyász első heteiben, szinte friss sebet szaggat fel ez a jelen időben tartott bevezetés. Szemünk a könyv címlapjának belső oldalára siklik, hol az egyházi jóváhagyás olvasható; ennek kelte: 1927 március 26. Pontosan egy héttel utóbb elhanyaglott maga a boltozatos, fénylő homlok, mely ezután immár csak a magyar katolikus társadalom lelkében tükröződik.

De tisztán és nemesen tükröződik ebben a fehérfedelű könyvben is. Benne nem ragyog gondolatszilánkok rapszódikus egymásutánját kapjuk, a különböző írói és szónokai megnyilatkozásokból vett szakaszokat kitérő érzék tárja elbénk, úgy, hogy belső összefüggésük, egy-tőről-sarjadt voltak levélről-levéltre jobban kibontakozik. S a gyűjtemény egésze nagy meggyőző erővel szolgálja azt a célkitűzést, ami előljáróban maga Prohászka igen határozottan fogalmaz meg *Az én problémám* cím alatt: «Lehet-e a keresztény világnézetet beállítani a mai kultúrvilágba? Ez az én problémám». Tudja, hogy a modern embernek sajátos nehézségei vannak e világnézet kialakításában. E nehézségekben kíván segítségére lenni s hogy arra lehessen, a maga nyelvén szól hozzá: «Én beszélni akarok a modern emberrel».

S a modern emberrel, velünk mindnyájunkkal beszél az egész könyvben,

annak mind a három gondolati főcsoportjában. Az első *A diadalmas világnézet* kifejtése, a maga vallásfilozófiai meggyőződésének, az objektív idealizmusnak megvilágítása, a magasba emelkedett gondolaté, mely egyedül hivott a robotos élet örömtelenségéből teljes plaszticitással kibontani az embert, «ki hősnek és szentnek született». Lényünk hősi vonásait, értelmünk legszentebb képességeit nem az embernek s a tapasztalatszerűnek, hanem az istennek megragadása által fejthetjük ki s ehhez a hit szárnya kell, mégpedig nem a gyermek hitéé, melynek nincs kételye, hanem az apostol hitéé, mely «az élet agnosztikus örvényei» fölött szárnyal, felszabadítva a kételyektől. Ez a «világfőlényes lelkiesség» ránk nézve ama legmagasabb csúcson épült menedékház, hová a tudomány elefántlábain soha fel nem juthatni, csupán az ihletett lélek sasszárnyain.

A *harmonikus ember* eszményét bontja ki előttünk a könyv második, lélektani mozzanatokban rendkívül gazdag szakasza. Valamennyien egy életet kaptunk kialakítás és benső megmunkálás végett s valónk fausti vonása ehhez multhatatlanul keres valami értékmérőt. De «mi az élet értéke? Hogyan mérjük az életet? Az aranyat élettel mérjük. Hát az életet mivel mérjük? Az életet — Istennel mérjük. Az életet annyit ér, amennyi isteni van benne. Amennyi isteni jóság, szépség, igazság, erény, törvény, harmónia van benne, mert ezek mind isteni értékek». Ennyiben herocentrikus Prohászka felfogása, de egészen a benső heroizmuson alapszik. E felfogást tükrözi történelemszemlélete is. A múltban a világ, a harcok s veszteségek éjtszakáját látja, melybe fényt mindig csak felülről lehetett kérni; ez a sötétség ott ül az emberiség véges, relatív létén, melyet harc és erőszak készít folyton esélyek örvényeibe s mellyel a kultúra tehetetlen. «Nem ember csinálja a világtörténelmet, az csak olyan királyoknak, politikusoknak való napszám.» De aki váltalt napszámába az isteni értékek maximumát bírja belevinni, aki a tör-

ténelem sötétségeibe beleállítja az eszményiség világosságát: az igenis hérosz, a minden teremtménye nyelvén zengő Istennek «győzelmi éneke».

Eszmény és akarat a valódi hősi vonások, de épen ezek híján senyved a modern ember, az egyoldalúan kifejlesztett intellektualizmus s elcsökevényesedett voluntarizmus betege: «mély melankóliája, ez a tehetetlen dekadencia, ez a nirvánás hangulat nem egyéb, mint betegség, melynek neve nem tüdővész, nem agygyulladás, hanem eszményvész s akaratsorvadás s ebből ki kell gyógyulnunk».

E sokszorosan szenvedő modern emberhez azután valóban elevenig tapintó közelségbe lép a breviárium harmadik fejezetében, *A győzelmes élet*-ben. Itt mintegy mentőhorgot vet a fogalmak (ismeretek) s a külső formák (technika, civilizáció) szövédékebe reménytelenül belegabalyodott mai ember felé. «Minél nagyobb sikerrel kezelte s idomította az ember a külvilágot, annál szerencsétlenebb művésze lett a szép, a harmónikus egyéniség kialakításának.» «A modern ember akar szép individualitást alakítani — mondja ismételten —, de oly szerencsétlen művész, ki önmagával cáfol rá összes ideáljaira.» S innen éles pillantással fordul korunk irodalmi hyperkriticismusa felé is: «A modern írók okoskodnak és gondolkoznak és kritizálnak; kritikusok lettek s poéták lenni megszűntek». Eszmény s valóság kettéhasadásának beteg szentimentalizmusa üli meg lelünk, melyből úgy keresünk menekvést, hogy merőben a megismerésre helyezzük az élet súlypontját s a voluntarisztikus életszemléletről — mely az eszméknek is cselekvésre képesítő átélését sürgeti — végkép leszoktunk. Ebből fakad a tudományok a multtal szemben elfoglalt lélektelen, mumifikáló irányzata is; művelői a spirituális hatóerőket babonákként lenézve, a racionalizmus babonásaitvá lesznek, melegelelkű tudósok helyett rideg ismeretnábobbokká; holott «a nagy tudósok agyvelői nem halottaskamrák régi kultúrák számára, hanem izgalmas prófétai szervek, szenzóriumok, melyek az eszmék meleg érintésére reagálnak».

Ilyen finom szenzórium volt a Prohászka agyvejeje is, hogy az ő szerencsés kitételét alkalmazzam rá: valódi «inspirált ész». Tudós volt ő, nemcsak tudása, hanem annak bensősége, egészen személyes ihletű átélése által is.

És költő is volt — ugyanebből a sze-

mélyes ihletből. Művészi világképe — noha a legvegyítetlenebb katolikumból sarjad — az eredetiségnek, egyéni erőnek félreismerhetetlen jegyeit mutatja. S ez eredetiség s egyéni megérik stílusán és nyelvén is, mely ezt a világképet közvetíti. Erre Brisits szép bevezetése is utal. Külön tanulmány kívánatnék ama szálak kimutatására, mik Prohászka formanyelvéből a modern magyar irodalmi stílushoz vezetnek.

S ezúttal nem kívánok szólni lényének meleg és hű magyarságáról sem. A *Breviárium*-nak kivált harmadik fejezete lépten-nyomon őszinte tanúságot tesz e mellett. De egyéniségének erre az alaprétégre Pauler Ákosnak folyóiratunk legutóbbi számába írt mély tanulmánya már nagy nyomatkalkal rámutatott. *Rédey Tivadar.*

Farkass Jenő: Sötét az ég. Kun László király idejéből vett tárgyú történelmi regény viseli ezt a címet. A szerző a fiatal írói gárda tagja. Nevére akkor lettünk figyelmesek, mikor első könyve, a: «Gacs Andris hazamegy» című hosszabb lélegzetű elbeszélés megjelent. Ez az írása friss, biztató ígért volt. Egy világháborúbéli magyar hadifogoly kalandos történetét mesélte el benne Farkass Jenő, egyéni, színes hangon, érdekes perspektívákat nyitogatva fel hőse lelkében. E sorok írója foglalkozott akkoriban ezzel a regénykével és a hamisítatlan magyar zamatot kedvelő olvasóközönséggel együtt sokat várt az ifjú író további munkásságától. Azóta Farkass Jenő nem sokat hallatott magáról.

Most, hogy új könyve került a kezünkbe, egy kis csalódással állapíthatjuk meg, hogy Farkass Jenő — egyelőre legalább — nem váltotta be reményeinket. Nem mintha írói készsége nem fejlődött, nem teljesedett volna, hanem azért, mert ebben a «történelmi regény»-ben nyoma sincs már annak az egyéni hamvasságnak, annak a megkapó közvetlenségnek, mely első könyvét emlékezetessé tette számunkra.

Talán épen az tölt el bennünket lehangoltsággal, hogy külsőségeken igenis, megállapíthatjuk a haladását, de ez a mesterségbeli fejlődés elnyomta benne azt a vonzó bájt, ami mindenféle technikai tökéletességknél erősebb hatást tud az olvasóra tenni. Akkor, abban az első könyvecskében úgy írt Farkass Jenő, ahogy valami titokzatos